

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

аспірант *Колоніна Л. Г.*

Україна, м. Мелітополь

кафедра теорії і методики музичної освіти та хореографії

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30122019/6833

ARTICLE INFO

Received: 14 October 2019

Accepted: 17 December 2019

Published: 30 December 2019

KEYWORDS

individual educational trajectory,
personal potential,
realization of educational activities,
future teachers of music art.

ABSTRACT

The author provided the theoretical grounding of the essential characteristics of the concept of “individual educational trajectory”. Based on the logem of the system of the methodological approaches (holistic-emergent, humanitarian, axiological, trans-communicative, personal-activity, praxeological, projected, competent, creative-acmeological), she formulated the definition of the individual educational trajectories of the future teachers of the music art and she outlined briefly the structural content of the research question which is represented with two blocks: personal potential (motivational-value, personal-experience, orientation-cognitive, communicative reflexive and regulatory components) and its realization in the educational activities.

Citation: Колоніна Л. Г. (2019) Osnovni Kharakterystyky Sutnosti ta Zmistu Poniattia Indyvidualnoi Osvitnoi Traiektorii Studenta v Protsesi Profesiinoi Pidhotovky. *World Science*. 12(52), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/30122019/6833

Copyright: © 2019 Колоніна Л. Г. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Введення. Сьогодні якість професійної підготовки майбутніх фахівців зорієнтована на європейський вимір, де визначальними є вміння здобувати знання й продуктивно їх використовувати шляхом самовдосконалення й саморозвитку. Стратегія сучасної вищої освіти полягає у наданні можливості студентам виявити та розвинути свій творчий потенціал. Тому особливу цінність в системі професійної освіти майбутнього вчителя музичного мистецтва набуває її проектно-творчий характер, в якому на перший план в освітньому просторі виходить саме проектування власної навчальної діяльності шляхом побудови індивідуальної освітньої траєкторії та особиста відповідальність за результати її реалізації. Впроваджений принцип мобільності, який означений у Законі України “Про вищу освіту” (№ 1556-VII від 6.09.2014 р.) надає право студенту на самостійний вибір певної частини дисциплін індивідуального навчального плану, тим самим актуалізувавши феномен індивідуальної освітньої траєкторії. Пропонуємо розглянути термін “індивідуальна освітня траєкторія” і визначити характеристики сутності індивідуальної освітньої траєкторії та окреслити її структурний зміст.

Результати дослідження. Проблема формування індивідуальної освітньої траєкторії (далі ІОТ) представлена в психолого-педагогічних дослідженнях, А. Хуторського, Т. Ковальова, Т. Тимошина, М. Гринько, А. Гаязова, Н. Шапошнікова, Р. Вайсмана, В. Давидова, І. Зимньої, І. Кона, В. Шадрикова, І. Якиманської Є. Александрової, М. Соколова, П. Сисоєва, С. Вдовіної, І. Кунгурової, Т. Ломакіної, Н. Суртаєвої, І. Каньковського та інших. Так, А. Хуторської визначає ІОТ як “персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті”, в якому особистісний потенціал окреслює як “сукупністю здібностей – організаційно-діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних тощо” [16].

З точки зору Т. Ковальової ІОТ – “це спосіб забезпечення кожному студенту права і можливості на формування власних освітніх цілей і завдань через фіксацію змісту його проб і досвіду, освітніх досягнень і характеристик індивідуального освітнього простору”, що реалізується через педагогічне прогнозування і тьюторського проекту [7].

Т. Тимошина розглядає поняття “ІОТ” як “індивідуальний шлях в освіті, який визначається студентом спільно з викладачем, який організовується з урахуванням мотивації, здібностей, психічних, психологічних і фізіологічних особливостей того, хто навчається, а також соціально-економічних і тимчасових можливостей суб’єкта освітнього процесу”. Науковець зазначає, що поняття “ІОТ” тісно пов’язане з поняттям “індивідуальний освітній маршрут” і на основі тлумачення слів “траєкторія” (як шлях руху) і “маршруту” (як заздалегідь намічений шлях слідування”) зауважує, що індивідуальний освітній маршрут є складовою частиною траєкторії. Розмежування цих визначень вона вбачає у тому, що “для освітніх маршрутів характерні чітко визначені часові та освітні критерії, а також етапність навчання” [15]. У нашому дослідженні ми враховуватиме наведену раціональну наукову позицію.

А. Гаязов також використовує два поняття “ІОТ” та індивідуальний освітній маршрут”, при цьому ІОТ орієнтована на створення умов для самовираження особистості учня, при обов’язковому досягненні поставлених цілей. Визначення ІОТ він розуміє як “прояв стилю навчальної діяльності кожного учня, який залежить від його мотивації, здатності до навчання і здійснюється у співпраці з педагогом” який набуває конкретизації шляхом індивідуального освітнього маршруту [3]. Ця наукова думка актуалізує мотиваційно-вольові характеристики ІОТ, які митиме місце і в нашій позиції.

М. Гринько та І. Каньковський ІОТ розглядають як реалізацію індивідуального освітнього маршруту. Однак, М. Гринько визначає її як “особистісно-орієнтовану організацію навчальної діяльності студента в закладі вищої освіти, яка передбачає побудову навчально-виховного процесу в контексті реалізації індивідуальних устремлінь, вироблення життєвих стратегій, формування основ індивідуально-творчого і професійного розвитку особистості студента”, а І. Каньковський як “обраний рух індивідуального освітнього маршруту для досягнення певного рівня професійної компетентності, визначеного стандартом освіти, в умовах власної відповідальності та власного бажання” [5;6]. У зазначених думках ми звернули увагу на смислові акценти, що стосуються як особистісного, так й індивідуального вимірів студента – його індивідуальні вподобання та відповідальність.

Наступні наукові позиції нами виокремлено як такі, що актуалізують процесуальність індивідуальної освітньої траєкторії, що ми враховувати й у нашій дефініції досліджуваного поняття.

Під ІОТ Н. Шапошникова розуміє “індивідуальний шлях в освіті, що вибудовується і реалізований суб’єктом освітнього процесу самостійно при здійсненні педагогом-наставником педагогічної підтримки його самовизначення і самореалізації; спрямований на реалізацію індивідуальних устремлінь, вироблення життєвих стратегій, формування основ індивідуально-творчого і професійного розвитку особистості студента” [14]. Наведене визначення майже ідентичне з попереднім, але в ньому пропонується необхідність зовнішнього педагогічного впливу на її організацію.

Є. Александрова розглядає ІОТ як “персональний шлях реалізації особистісного потенціалу тих, хто навчається”. Крім того, вона зазначає її як “програму формування й розвитку життєдіяльності, зокрема особистісну, за певний проміжок часу” [1].

С. Вдовіна, І. Кунгурова прописують ІОТ як “прояв стилю навчальної діяльності”, а Н. Суртаєва – “як певну послідовність елементів навчальної діяльності”, що залежить від мотивації, здібностей, освітніх цілей, здатності до навчання та здійснюється у співпраці з педагогом [14].

Т. Ломакіна визначає ІОТ як “безперервної умовної лінії, переміщення за якою особистість здійснює в освітньому просторі відповідно до рівнів підготовки і з урахуванням наступності раніше набутих знань” [14].

Більш “операціональне” визначення ІОТ подається у Законі України: “індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб’єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання” [2].

Отже, з наведених вище визначень ІОТ можна зробити узагальнення основних сутнісних характеристик, а саме: ІОТ орієнтована на реалізацію індивідуального шляху або спосіб індивідуального і професійного розвитку особистості учня або студента; передбачає побудову навчально-виховного процесу в контексті реалізації індивідуальних інтересів, цілей, мотивів, потреб на основі особистого вибору форм, методів та засобів навчання, добору навчальних дисциплін та рівня їх складності; вимагає наявності створених умов та допомоги зі сторони педагога-наставника або тьютора для набуття якісних результатів навчання.

У зв'язку з тим, що у психолого-педагогічних дослідженнях існують свої бачення сутності та визначення поняття "індивідуальної освітньої траєкторії" і на основі узагальненого визначення поданого у Законі України, ми вважаємо за необхідне уточнити визначення поняття "індивідуальної освітньої траєкторії" саме майбутніх вчителів музичного мистецтва. Для здійснення цього нам необхідно розглянути наступні методологічні підходи, які, на нашу думку, будуть підставою для нашого тлумачення сутності досліджуваного поняття.

Зокрема, індивідуальний підхід (Д. Ельконін, О. Отич, С. Сисоєва) надає можливість гнучкого використання форм, методів, засобів і темпу навчання, які спрямовані на визначення і розвиток потенційних можливостей та найближчих перспектив розвитку особистості, а також сприятимуть її творчому формуванню індивідуального стилю навчальної діяльності;

Особистісно-діяльнісний підхід (Л. Виготський, Г. Падалка, П. Гальперін, К. Завалко) у процесі професійної освіти на перший план висуває активну самостійність та усвідомлене ставлення до процесу навчання, акцентується увага на самоцінності, самобутності та суб'єктивному досвіді та відповідальності самого студента;

Гуманітарний підхід (Л. Байбородова, О. Газман, Н. Татарникова) передбачає створенню такого освітнього середовища яке надає можливість до самовизначення, стимулює розвиток індивідуальності та особистісного досвіду, що сприятиме особистісному вибору освітнього шляху (через вибір змісту навчання та виду діяльності), вибудові особистих моделей освіти;

Практикологічний підхід (Е. Слущкий, Т. Бодрова, І. Колеснікова, Н. Лук'яненко) забезпечує ефективність студента в управлінні власної освіти через всебічний самоаналіз, самооцінювання, цілеспрямоване моделювання умов і засобів навчання для максимальної продуктивності практичної складової в освітній діяльності;

Проектний підхід (Дж. Дьюї, В. Кіпатрик, А. Тряпцін, В. Радіонов) активізує дослідно-творчий компонент (вміння передбачити, спрогнозувати, оцінити, створити) організації освіти студента спрямований на самовизначення у майбутній професійній діяльності через процес визначення умов реалізації особистісних та професійних орієнтацій та цілей (вибору форм, засобів та методів освітньої діяльності);

Компетентісний підхід (І. Зимня, Н. Нагорна, І. Бех, В. Серіков, А. Тряпцін), в професійній освіті переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування і розвитку комплексу загальних та професійних практичних умінь, адаптивних можливостей і здатності творчо застосовувати та трансформувати набуті знання і досвід у власній професійній діяльності;

Транскомунікативний підхід (В. Карбін, М. Бахтін,) дозволяє розглядати створення та оптимізації освітньої траєкторії через комунікативну природу студента (інтеграція внутрішньої та зовнішньої) та його образу майбутнього як інтернаціональної системи (динамічної структури пізнання), що у результаті створюватиме новий трансперсональний, ностичний тип знання і формуватиме унікальну, аутентичну особистість;

Креативно-акмеологічний підхід (Н. Сегеда) розкриває сутність професійної освіти як "...самопізнання індивідуального професійно-педагогічного потенціалу; спрямованість особистості на професійну самоосвіту, як творчу діяльність, обумовлену потребою успіху в професійній сфері життєдіяльності; досягнення професійної компетентності, самоорганізації (як мобілізації власної мотивації, когнітивних та емоційно-чуттєвих ресурсів, поведінкової активності) та є людинотворчою за своєю сутністю" [6];

Холісько-емерджентний підхід (Н. Сегеда) націлює студента на самореалізацію в процесі здобуття професійної освіти шляхом самовдосконалення власної творчої індивідуальності на основі цілісного самооновлення із застосуванням вільного вибору змісту фахової підготовки, набуття *цілого комплексу особистісно-діяльнісних якісних новоутворень у вигляді компетентностей (від загальних до фахових музично-педагогічних)*, здатності до

проектування і реалізації власних нових освітніх маршрутів, траєкторій професійного зростання впродовж життя [10].

ІОТ будемо зазначати як рух (“пересування”, “безперервна лінія”), а не шлях (“простір де відбувається пересування”) тому, що саме поняття “траєкторія” має в основі не тільки просторову, а й часову особливість (елементи руху: прискорення, рівномірний рух, гальмування та зупинка). Такий висновок заснований на наданні студенту права на вибір темпу навчання (яке буде відображати не тільки мобільність студента, а й вибір рівня якості знань, умінь, навичок в навчальній діяльності), що дає підстави на впровадження принципу векторності у навчання, який суттєво характеризує специфіку навчальної діяльності вчителів музичного мистецтва.

Отже, *індивідуальну освітню траєкторію майбутнього вчителя музичного мистецтва ми визначаємо як індивідуальний процесуально-результативний рух здобувача професійної (педагогічної) освіти, зумовлений метою самореалізації в освітній діяльності через вибір освітньої програми, навчальних дисциплін, форм, темпу опанування результатів навчання, видів та технологій комунікації з іншими суб'єктами освітньої діяльності.*

У дослідженні самореалізації особистості в професійній сфері життєдіяльності Н.Сегеда зазначає, що самореалізація є і процесом і результатом, має часово-просторову природу та процесуальну цілісність, але для її вивчення науковець пропонує теоретично виокремити її механізм, представлений змістовним і операційно-процесуальним планом [11].

Висновки. Спираючись на зазначену позицію виокремлення кількох планів у вивченні визначальної сутнісної характеристики ІОТ та запропоноване нами визначення ІОТ ми пропонуємо визначити зміст ІОТ який складається з 2х блоків:

1. Блок особистісного потенціалу спрямований на вирішення таких завдань як: оптимізація процесу індивідуальної освіти, забезпечення правильного визначення результатів навчання, виховання і розвитку, усвідомлення студентом власних професійних мотивів та потреб (внутрішніх та зовнішніх мотивацій при виборі майбутньої професії), усвідомлення рівня готовності до формування професійного сходження, відповідальності за результат власної освіти. Він складається з наступних компонентів:

- особистісно-досвідний передбачає встановлення індивідуальних особливостей студента (здібностей та характерологічних рис); мобілізація й актуалізація професійних знань, умінь, навичок та професійно-значущих властивостей особистості (можливості);
- мотиваційно-цільовий окреслює індивідуальні мотиви та інтереси майбутньої професійної діяльності;
- орієнтаційно-пізнавальний розрахований на встановлення рівня обізнаності про зміст обраної професії, вимоги професії до особистості та вимоги роботодавців до майбутнього фахівця; аналіз рівня сформованості уявлення про соціокультурне призначення професії вчителя музики;
- комунікативний орієнтований на визначення характеру взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу;
- рефлексивно-регулятивний направлений на самоаналіз та корекцію власних дій, вибору, очікуваних результатів.

2. Діяльнісний блок являє собою реалізацію індивідуальних цілей, мотивів, інтересів та потреб майбутнього вчителя музичного мистецтва в певних освітніх умовах через самостійний вибір освітньої програми, ознайомлення з результатами навчання, перегляд силлабусів навчальних дисциплін або предметно-орієнтаційним портфоліо викладача, ознайомлення з дидактикою вищої освіти як основою для проектування навчальної діяльності.

На основі існуючих варіантів визначення індивідуальної освітньої траєкторії у психолого-педагогічних дослідженнях та у Законі України “Про вищу освіту” (2014) окреслені її сутнісні характеристики. На основі означених характеристик були запропоновані наступні підходи освітньої діяльності для реалізації феномену ІОТ: особистісно-діяльнісний, гуманітарний, практикологічний, проектний, компетентісний, транскунікативний, креативно-акмеологічний та холісько-емерджентний.

Грунтуючись на теоретичних ідеях запропонованих підходів та означених сутнісних характеристик сформульоване визначення поняття “індивідуальна освітня траєкторія майбутніх вчителів музичного мистецтва”. Надане визначення надало можливість виокремити два основних блока (блок особистісного потенціалу та діяльнісний блок) які максимально відбивають процесуально-динамічну сутність поняття індивідуальної освітньої траєкторії.

Перспектива подальших досліджень полягає в окресленні психолого-педагогічних умов формування індивідуальної освітньої траєкторії студентів спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) та розробки методичного забезпечення формування індивідуальної освітньої траєкторії у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Е. А. Педагогічний супровід старшокласників в процесі розробки і реалізації індивідуальних освітніх траєкторій / Е. А. Александрова // Известия Саратовського університету. Нова серія. серія Акмеология освіти. Психологія розвитку. – 2008. – Т. 1. – № 1-2. – С. 74-78.
2. Закон України “Про освіту” № 2145-VIII від 05.09.2017 р.
3. Гаязов А.С. Індивідуальні траєкторії освіти особистості [Електронний ресурс] / А. С. Гаязов // Режим доступу: <http://www.raor.ru/index.php?id=878>
4. Гончарова Е. В., Чумичева Р. М. Організація індивідуальної освітньої траєкторії освіти бакалаврів // Вістн. НГТУ. 2012. № 2. – С. 3–11.
5. Гринько М. А. Проектування індивідуальних траєкторій навчання іноземної мови студентів педагогічних вузів // Укр. Адигейськ. держ. ун-ту. Сер. 3: Педагогіка і психологія. 2011. № 3. С. 18-22.
6. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця / І. Є. Каньковський // Професійна освіта: проблеми і перспективи. – 2013. – № 4. – С. 62–65.
7. Ковальова Т. М. Професія “тьютор” [Текст] / Т. М. Ковалёва, Є. І. Кобища, С. Ю. Попова (Смолик), А. А. Теров, М. Ю. Чередилина. М. – Тверь: “СФК-офіс”, 2012. – 246 с.
8. Колесникова І. А. Педагогічне проектування: Навч. посібник для вищ. осв. закл. / І. А. Колеснікова, М. П. Горчакова-Сибірська; Під ред. І. А. Колеснікової. – М: Видавничий центр “Академія”, – 2005. – 288 с.
9. Лабунська Н. А. Індивідуальний освітній маршрут студента: підходи до розкриття поняття // Вид. РГПУ ім. А. І. Герцена. 2002. № 3. С. 79–90.
10. Сегеда Н. А. Людинотворча сутність професійної самоосвіти викладача в контексті креативно-акмеологічного підходу / Н. Сегеда, електронний ресурс.: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2008/08_01snalsp.pdf
11. Сегеда Н. А. Самореалізація особистості у професійній педагогічній сфері життєдіяльності: сутнісні виміри і модельні конструкти / Н. А. Сегеда // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / керівн. м.. кол. Н. В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. Пед. Ун-т імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 432 с. – С.72-109. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12551/3/Guziy%20N.V.%20Pedagogical%20professionalizm.pdf>
12. Сластенін В. А. та ін. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. пед. нач. Закладів / В. А. Сластенін, І. Ф. Ісаєв, Є. Н. Шиянов; Під ред. В. А. Сластеніна. – М.: Видавничий центр “Академія”, – 2002. – 576 с.
13. Стеценко І. А. Теорія і практика розвитку педагогічної рефлексії студентів. Монографія. Ростов-на-Дону: Вид. Ростов. держ. ун-та, – 2006. – 256с.
14. Сухенко Я. В. Індивідуальна освітня траєкторія: аналіз феномену у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях [Електронний ресурс] / Я. В. Сухенко. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Tgf3Y-MztNoJ:nbu.gov.ua/j-pdf/Pspl_2017_38_34.pdf+&cd=11&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
15. Тимошина Т. А. Концепція вибудови індивідуальної освітньої траєкторії студента // Педагогіка і психологія як ресурс розвитку сучасного суспільства: зб. ст. 2-й Міжнар. наук.прак. конф. (Рязань, 7–9 жовт. 2010 г.). Рязань, 2010. С. 315–320.
16. Хуторський А. Індивідуальна освітня траєкторія [Електронний ресурс] / А. Хуторський. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/2287/print>.